

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

В статье раскрыта общая характеристика функционирования и развития факторинга как определенного вида кредитно-финансовых услуг. Предложена схема отображения на счетах бухгалтерского учета факторинговых операций.

In article the general characteristic of functioning and development factoring as certain kind of credit and financial services is opened. The plan of display on accounts of book keeping factoring operations is offered.

Ключові слова: факторинг, фактор, факторингові операції, боргові права, цесія, кредит, дебіторська заборгованість, фінансова угода, відсотки, дисконт.

З переходом до ринкових відносин активізувався інтерес до вивчення деяких економічних термінів та процесів, які раніше не мали місця в діяльності вітчизняних підприємств. Такими є, наприклад, факторингові операції та їх облік. Оскільки ці кредитно-фінансові послуги все частіше мають місце і в нашій економіці, то потрібно приділити увагу проблемам обліку факторингових операцій.

Актуальність обраної теми дослідження пов'язана з відсутністю накопиченого досвіду роботи вітчизняних підприємств у сфері використання факторингових угод, а також з недостатнім висвітленням даної проблеми в теоретичному аспекті. Питанням удосконалення обліку присвячено досить багато публікацій вітчизняних науковців, таких як В. В. Сопко, В. І. Єфименко, В. В. Бабіч. Але тема факторингових операцій мало висвітлена. Дана стаття присвячена зазначеним проблемам. Поставлені такі завдання дослідження:

- 1) критичний огляд термінології;
- 2) розкриття особливостей обліку факторингових операцій.

Факторинг — це комплекс кредитно-фінансових послуг, що надаються підприємствам; операція продажу боргових прав підприємства іншому суб'єкту — фактору. Факторами (фінансовими агентами) зазвичай виступають банки, інвестиційні компанії та інші кредитні організації, що мають ліцензію на здійснення тако-

© С. В. Сагова, 2008

го роду діяльності (надання кредитів іншим особам під відсотки). Термін «факторинг» визначено Законом про ПДВ: «Факторинг — операція з переуступки першим кредитором прав вимоги боргу третьої особи другому кредитору з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу першому кредитору» [1, с. 12].

Це визначення не зовсім точно передає суть факторингової операції. Зокрема, якщо замість слів «продаж боргових прав» (або «продаж дебіторської заборгованості») вживається вислів «поступка прав боргових вимог з компенсацією вартості такого боргу», то таке визначення можна зрозуміти як безоплатну послугу з боку фактора. Адже «компенсація вартості» означає стовідсоткове відшкодування, а не часткове, за відсотки, як це є насправді. Інша річ — «продаж». Продаж це не компенсація, а певна договірна сума, яка далеко не завжди збігається з вартістю предмета операції, а встановлюється нижче або вище його вартості, — залежно від кого виходить ініціатива: від покупця чи від продавця. У факторингових операціях ініціатива належить продавцю, отже, умови диктує покупець заборгованості — фактор. І цілком зрозуміло, що ці умови будуть не на користь продавця таких боргів. Що стосується поступки, то поступка — не факторинг, а, скоріше, цесія. Тим більше, що слова з визначення «або подальшою компенсацією...» взагалі роблять розуміння факторингу майже ідентичним розумінню цесії. Між факторингом та цесією є такі відмінності:

— предметом цесії є передача боргових прав, а предметом факторингу — фінансування (кредитування) однієї особи іншою в рахунок передачі останній грошової вимоги цієї особи іншій стороні;

— учасниками цесії можуть бути будь-які особи, а фактором — лише банки й інші кредитні, а також комерційні організації, що мають ліцензію на здійснення діяльності такого роду. Механізм факторингу передбачає і кредитування власника боргових прав, і розрахункове обслуговування цього клієнта згідно з пред'явленими ним фактурами. По суті, це кредит під відвантаженням товари (виконані роботи, надані послуги), за користування яким клієнт платить зумовлений факторинговим договором відсоток. Крім відсотка за кредит, фактор стягує з клієнта винагороду за облік реєстра продажу і деякі інші послуги, передбачені договором факторингу.

За деякими свідченнями, факторинг виник у XVI — XVII ст. як торгово-посередницька операція, а потім набув форми кредитування. У такому вигляді наприкінці XIX століття спочатку поширився у США, а потім у промислово-розвинених країнах Захід-

ної Європи. Особливо широко він почав застосовуватися в практиці комерційних банків в останні десятиріччя. У кінці 80-х рр. факторингові послуги набули поширення і в нашій країні.

Термін «факторинг», у широкому його розумінні, об'єднує не тільки низку комісійно-посередницьких операцій, пов'язаних з передачею банку клієнтом несплачених боргових вимог за поставлені товари, виконані роботи і надані послуги і, відповідно, права отримання платежів на ці вимоги. Розрізняють два види факторингу: конвенційний (широкий) і конфіденційний (обмежений).

Конвенційний факторинг — це універсальна система фінансового обслуговування клієнтів, що включає бухгалтерський облік, ведення розрахунків з постачальниками і покупцями, страхове і рекламне обслуговування, представництво і всі інші можливі види обслуговування, аж до того, що за клієнтом залишається лише виробничо-управлінська функція.

Конфіденційний факторинг — факторинг, що обмежується обліком фактур, рахунків клієнта до своїх боржників і наданням кредиту в рахунок майбутнього погашення боргів цими дебіторами. Останніми роками набув поширення конфіденційний факторинг.

Суть факторингових послуг полягає в тому, що підприємство-фактор придбаває у клієнта право на стягнення боргів і частково оплачує клієнту суму вимог до його боржників до настання терміну погашення цих боргів. Ця сума кредиту становить близько 80 % вартості боргу. Інша частина за мінусом відсотків повертається клієнту в міру погашення кожним дебітором суми боргу (якщо факторинговий договір укладався з правом регресу) або коли настає термін погашення боргу (якщо факторингом не було передбачено право регресу). Факторинг без права регресу — це якраз той випадок, коли цю операцію можна назвати продажем дебіторської заборгованості.

При факторингу з правом регресу ризик безнадійних боргів залишається за підприємством — продавцем дебіторської заборгованості. При факторингу без права регресу ризик безнадійних боргів бере на себе фактор. Таким чином, при здійсненні факторингу без права регресу клієнт передає своє право отримання боргу від боржника фактору. Фактор стає власником несплачених боргових вимог і бере на себе ризик їх несплати, хоча кредитоспроможність кожного дебітора заздалегідь перевіряється. Внаслідок деякі з представлених до дисконтування дебіторів можуть бути не включені до договору факторингу.

У результаті факторингової операції клієнт підприємства-фактора отримує можливість швидше розрахуватися за своїми боргами (наприклад, з постачальниками), запобігти появі сумнівних боргів, скоротити можливі втрати, що виникають через затримку платежів, та інші подібні вигоди, за що він сплачує фактору певний відсоток. Унаслідок таких дій клієнт (постачальник, підрядчик стосовно дебіторів) знає точну дату оплати своїх вимог і може планувати і здійснювати подальші вкладення. Іншими словами, договір факторингу, з одного боку, звільняє клієнта від збирання грошей зі своїх боржників, а з іншого — вирішує поточні проблеми його виробничої діяльності.

Факторингове обслуговування найефективніше для малих і середніх підприємств, які традиційно зазнають труднощів через невчасне погашення боргів дебіторами й обмеженість доступних для них джерел кредитування. Разом з тим, не всяке підприємство, що належить до категорії малого або середнього, може скористатися факторинговими послугами. Факторинговому обслуговуванню зазвичай не підлягають підприємства, що надають до факторингу велику кількість дебіторів, заборгованість кожного з яких виражається невеликою сумою, а також підприємства, які укладають зі своїми покупцями (замовниками) довгострокові контракти і виставляють рахунки до здійснення поставок, тобто вимагають авансу. Подібні обмеження зумовлені тим, що у цих випадках фактору дуже важко оцінити кредитний ризик або не вигідно брати на себе підвищений обсяг робіт або додатковий ризик, що виникає при переуступці таких вимог. Цілком можливо, що оплата таких вимог може бути не зроблена в термін унаслідок невиконання постачальником (підрядчиком) зі свого боку якихось договірних зобов'язань.

Факторингові операції, за винятком випадків, коли об'єктом факторингу є валютні цінності і цінні папери, обкладаються податком на додану вартість. Згідно з п. 3.2 Закону про ПДВ: «Не є об'єктом оподаткування операції з надання послуг з інкасації, розрахунково-касового обслуговування, залучення, розміщення та повернення грошових коштів за договорами позики, депозиту, вкладу, страхування або доручення; надання, управління і переуступки фінансових кредитів, кредитних гарантій і банківських поручительств особою, що надала такі кредити, гарантії або поручительства; торгівлі за грошові кошти або цінні папери борговими зобов'язаннями, за винятком операцій з інкасації боргових вимог та факторингу (факторингових) операцій, крім факторингових операцій, якщо об'єктом боргу є валютні цінності, цінні

папери, у тому числі компенсаційні папери (сертифікати), інвестиційні сертифікати, житлові чеки, земельні бони та деривативи» [1, с. 21].

Офіційно затверджені методики обліку факторингових операцій на сьогодні немає. Розглянемо можливі варіанти обліку таких операцій.

1. Облік факторингових операцій у фінансового агента (фактора).

Приклад 1. Загальна сума отриманих від клієнта боргових прав становить 90 000 грн, а сума резерву за договором дорівнює 30 000 грн. Із них відсоток за факторинг становить суму 10 000 грн, яка буде зарахована до складу доходів звітнього періоду. А сума резерву, що залишилася (20 000 грн), при сприятливому розвитку подій (погашенні всієї заборгованості дебіторами) повинна бути переказана на рахунок клієнта.

Фактор спочатку зараховує суму такого (тимчасового) дисконту на рахунок відповідного резерву — 474 «Забезпечення інших витрат і платежів», а потім, у міру надходження оплати від дебіторів, зменшує цей резерв одночасно з визнанням доходів за відсотками. Якщо ж не вся сума буде стягнута з дебіторів, — залишок резерву буде зараховано у збитки. Що стосується обліку придбаної дебіторської заборгованості, то її, на думку автора, потрібно зараховувати не на рахунок 377, а на рахунок поточних фінансових інвестицій, тобто на рахунок 35 «Поточні фінансові інвестиції», адже факторинг означає здійснення фактором інвестицій з метою отримання інвестиційного доходу — відсотка за факторингом.

Дисконт за факторингом — це резерв, пов'язаний з можливим ризиком, який бере на себе фактор. У разі, якщо зарезервованих коштів недостатньо, щоб стягнути несплачену суму з клієнта, то збитки від факторингової операції нараховуються через відповідний рахунок витрат звітнього періоду — 952 «Інші фінансові витрати».

Таблиця 1

ОБЛІК ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У ФІНАНСОВОГО АГЕНТА (ФАКТОРА)

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Д-т	К-т	
Відображення вартості придбаного права:				
1	На суму перерахованих клієнту коштів	35	311	60000
2	На суму резерву (дисконту)	35	474	30000
3	Відсотки за факторингом визнаються доходом звітнього періоду	474	732	10000

Після надходження платежів від дебіторів:				
4	Погашення боргів дебіторами	311	35	90000
5	Нарахування доходів для отримання за послуги з ведення реєстру рахунків покупців клієнта	377	733	1500
6	Погашення боргу за послуги з ведення реєстру рахунків за рахунок коштів резерву	474	377	1500
7	Сума, що залишилася, нараховується до сплати клієнту	474	685	18500
8	Залишок факторингової суми перераховано на рахунок клієнту	685	311	18500

Таким чином, факторинг коштує клієнту 11 500 грн. З них 10 000 грн — відсотки за кредит, а 1500 грн — витрати на оплату послуг фактора з ведення реєстру рахунків покупців.

2. Облік факторингу у клієнта.

Ті ж самі дані прикладу відобразимо на рахунках у клієнта, що користується послугами факторингу.

Залежно від обставин, що складаються під час «збирання» боргів фактором, а також умов, що диктуються договорами, від розвитку подій (сприятливого чи несприятливого) тощо, можна скласти й інші схеми бухгалтерських проведення, як для самого фактора, так і для його клієнта. Всі можливі і обставини заздалегідь передбачити неможливо. У цій статті викладено лише базові прийоми відображення операцій такого виду.

Таблиця 2

ОБЛІК ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У КЛІЄНТА

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Д-т	К-т	
Відображення вартості передачі боргових прав:				
1	На суму факторингу, що підлягає отриманню	952	361	60000
2	На суму факторингових коштів. зарезервованих фактором	377	361	30000
3	На суму відсотків за кредит	951	361	10000
4	На суму коштів, перерахованих фактором	311	601	60000
Після надходження платежів від дебіторів:				
5	Погашення боргів дебіторами	601	733	60000
6	Нарахування витрат за послуги фактора з ведення реєстру рахунків покупців клієнта (заборгованість погашається за рахунок коштів, раніше зарезервованих фактором)	952	377	1500
7	Отримана від фактора сума невикористаного резерву, що залишилася	311	377	18500

Таким чином, для розв'язання проблем, які виникають при обліку факторингових операцій, необхідно:

— удосконалити на законодавчому рівні терміни «факторинг», «цесія» та інші;

— використовувати запропоновані схеми проведення по факторинговим операціям у практичній діяльності підприємств, що користуються даним видом послуг.

Література

1. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР, зі змінами і доповненнями. — Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 47.

2. *Майорова Т. В.* Інвестиційна діяльність : навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 376 с.

3. *Суторміна В. М.* Фондовий ринок : навч.-метод. посіб. — К.: КНЕУ, 2001. — 235 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2008 р.

УДК 336.5

С. В. Свірко,

д-р екон. наук,
доцент кафедри обліку в
кредитних і бюджетних установах
та економічного аналізу,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ВІТЧИЗНЯНА ЕКОНОМІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНО-ПОТЕНЦІЙНІ ЗАВДАННЯ

В статье рассмотрены исторические аспекты формирования классификации расходов бюджета Украины по экономическому признаку, дана характеристика её современного состояния, а также определен потенциал её использования.

In this article is contemplated the history of formation of economic classification of expenditure of the budget in Ukraine. There is a description to its modern condition and ways to its use are defined.

Ключові слова: бюджетна система, виконання бюджетів та кошторисів, бюджетна класифікація, економічна класифікація видатків бюджету, статті видатків, коди економічної класифікації видатків.

© С. В. Свірко, 2008